

Bahar 2019, Yıl: 4, Sayı: 7, ss. 106-111

Doi Number: <https://dx.doi.org/10.32579/mecmua.530390>

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yükleme Tarihi: 21.02.2019 / Kabul Tarihi: 28.02.2019

İbrahim BİRİCİK *

ŞEHRE YANSIYAN MEDENİYET/EDEBİYATA YANSIYAN ŞEHİR

**(Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın
Eserlerinde Şehir)**

Öz

Şehir, insanla var olan ve insanla varlığını sürdüren bir mekândır. Bu mekân, tarihî süreç içinde insana olan bağlılığından dolayı medeniyet üreten bir hüviyete dönüşür. Şehirleşme ile medeniyet kavramlarının benzeşmesi, ikisinin de özünde insanı barındırmasından kaynaklanır.

İnsanlar arasında duygusal yoğunluğa ve sanatsal algılamaya daha çok yatkın olan yazarlar, hem dış dünyalarını hem de iç dünyalarını estetik duyular ile tasarlar. Dış dünya; çevre, mekân ve birey harici herkestir. Bu dış dünya ise şehir olarak da karşılığını bulur. Türk edebiyatında tarih olgusunu şehir ile beraber ele alarak hem sanatsal duyularla hem millî kimlik odağında hem de süreklilik içinde algılayan yazarlar arasında Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar bulunmaktadır. Bu kitabın ana gövdesini, bu yazarlarımızın eserlerindeki şehir kavramının insan-tarih-medeniyet düzleminde nasıl algılandığı oluşturmaktadır.

Mehmet Güneş, hocası M. Orhan Okay'a ithaf ettiği bu kitabında şehir olgusunu bütüncül bir şekilde inceleyerek yerli ve yabancı düşünürlerin bakış açılarına yer verir. Daha sonra ise şehir odağında kimlik, güzel sanatlar, peyzaj, mimari, musiki, değişim, eğlence, kadın, kurumsal yapılar, görsel sanatlar, manevî önderler, tabiat ve insan konularını ele alır. Bu ele alış, Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri çerçevesinde

---

* Adıyaman Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı ABD Doktora Öğrencisi, Bitlis/Güroymak'ta Türkçe Öğretmeni, ibrahim.bd@hotmail.com

olmaktadır. Şehir olgusu etrafında bu iki yazarımızın hayatına tesir eden şehirleri Mehmet Güneş, derinlikli bir perspektifle kitabına yansıtmıştır. Bu kitap, okur muhayyilesinde unutulmaya yüz tutan şehirlerimizin yazarlar eliyle sanatsal tasarım ve estetik duyularla yeniden hatırlanmasını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şehir, medeniyet, edebiyat, insan, yazar

CIVILIZATION THAT REFLECTED TO CITY/ THE CITY THAT REFLECTED TO LITERATURE

**(City in the Works of Yahya Kemal Beyatlı and Ahmet
Hamdi Tanpınar)**

Abstract

The city is a place that exists with people and continues to exist with the people. This place transforms into an identity producing civilization due to its dependence on people in the historical process. The similarity of the concepts of urbanization and civilization comes from the fact that they both contain human beings.

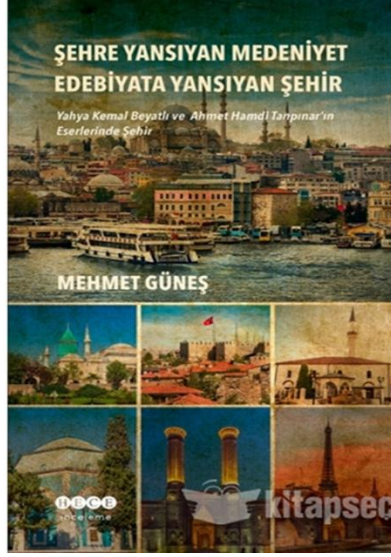
The authors, who are prone to emotional intensity and artistic perception, design both their external worlds and their inner worlds with aesthetic sensations. Outer world; environment, space and anyone other than individual. This outer world is also paid as a city. Yahya Kemal Beyatlı and Ahmet Hamdi Tanpınar are among the writers who perceive the historical phenomenon in Turkish literature together with the city and perceive both in artistic sense and in the focus of national identity. The main body of this book is how the concept of city is perceived in human-history-civilization plane in the works of these writers.

Mehmet Güneş, in his book which he dedicated to his teacher M. Orhan Okay, examines the phenomenon of city in depth and includes the perspectives of local and foreign thinkers. Then he deals with identity, fine arts, landscape, architecture, music, change, entertainment, women, institutional structures, visual arts, spiritual leaders, natural and human subjects. This handling is in the frame of Yahya Kemal Beyatlı and Ahmet Hamdi Tanpınar's works. The cities that affect the lives of these two writers around the phenomenon of the city, Mehmet Güneş, have reflected in a deep perspective. This book allows our cities, which are forgotten to be forgotten in the imagination of readers, to be remembered again by the hand of the authors with their artistic design and aesthetic feeling.

Keywords: City, civilization, literature, human, writer.

Hazırlayan: Mehmet GÜNEŞ, Hece Yayınları, Ankara, Birinci Basım,
Mayıs 2018, 344 Sayfa

Şehir Kavramı

Şehir; haddizâtında bir mekân olması hasebiyle “kevn” kökünden türetilerek “yer, mahal, ev, oturlan yer” anlamlarına gelse de “bulunulan çevre, ortam, yaşanan dünya ve kâinat” anlamlarında da kullanılır.¹Şehir-medeniyet-edebiyat üçgeninin merkezinde insan bulunduğu için yazarlar; şehrin, ardında kimlik barındıran gizil derinliğini ve görünen nesnel gerçekliğini, öznel tasarım ve estetik duyuşla harmanlayarak kaleme alır. Çünkü şehir, içinde medeniyet üretecek kabiliyette olan insanı barındırdığından dolayı canlılığı her zaman muhafaza eder. Bundan dolayı her şehri; yazarlar, bir sanat eseri hüviyetinde görür ve tarihî dokuya sahip şehirleri açık hava müzesi olarak algılar.

Bu minval üzerine kitabını hazırlayan Mehmet Güneş, kitabın **Giriş** bölümünde şehir kavramının etimolojik yaklaşımlarını dile getirdikten sonra şehrin medeniyeti, kentin ise sanayi ve modernleşmeyi imlediğini belirtir. Şehir kavramının Antik Çağ’dan moderniteye kadar tarihsel gelişimine ve kültür-edebiyat-medeniyet odaklı konumuna değinerek İbn-i Haldun’dan Farabi’ye, Turgut Cansever’den Vefa Taşdelen’e, Lewis Mumford’dan Egon Ernest Begel’e kadar önemli düşünürlerin fikirlerine yer veren Mehmet Güneş, zihinsel altyapıyı derinlemesine işler ve meseleyi sağlam kaynaklar üzerine oturtur. Bu sağlam kaynakların vuzuhuyla Mehmet Güneş; şehirlileşmenin, özünde medenileşmeyi barındırdığını belirterek kavramların morfo-semantik benzerliğini bu şekilde gözler önüne serer. Türk edebiyatında şehrin önemi dile getirildikten sonra edebi metinler gibi şehirlerin de estetik bakışla ve sanatsal duyarlılıkla ele alındığını belirten Mehmet Güneş, Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın bu bakış ve duyarlılığa sahip olduklarını söyler. Zaten kitabın da temel meselesi, bu yazarlarımızın eserlerinde şehir kavramının insan-tarih-medeniyet düzleminde nasıl algılandığının ortaya

¹ Şenol Göka, *İnsan ve Mekân*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 8.

çıkarılmasıdır. Bu yönüyle bu kitap, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar müktesebatına, farklı bir perspektiften değerli bir katkı sağlamış olur.

Mehmet Güneş'in kitabı, aziz hatırasına ithaf ettiği kıymetli hocası M.Orhan Okay bu yazarların şehirleri, objektif monografik okumalardan ziyade sanatkâr sezgisiyle ele aldıklarını belirtir. Her ne kadar iki yazarın tarihe yaklaşımları farklı olsa da maziden ilham alarak estetik değerlere ulaşmada ve şehrin tarih ile bağının kopartılmasına karşı çıkmada ortaklıkları bulunur. Şu bir gerçek ki fethinin ilahî bir eylem olduğunu belirtip kendisine kutsiyet atfettiği İstanbul'un güzelliğinin, Türk edebiyatına hakkıyla yansıtılmadığını ifade eden yazarlar mevcuttur. Ancak çeşitli kültür ve medeniyetlere beşiklik etmiş, "iki deniz arasında şahane bir inci"ye benzeyen, "bir taşına bütün bir Acem mülkünün feda" edildiği ve "ilahî estetiğin mekâna yansıdığı" şehir olan İstanbul'un diğer şehirlere üstünlüğü ve geniş, derin ve zengin biyografisinde barındırdığı kadim değerleri vardır. Mehmet Güneş, zengin bir akademik araştırmayla ve yazarların eserlerinden alıntılarla süsleyerek okura İstanbul penceresinden bir şehir yaklaşımı sunar. Ahmet Hamdi Tanpınar ise Yahya Kemal ile birlikte yaptıkları İstanbul gezilerinde özellikle sur diplerini, kemer boylarını, sokakları, abide eserleri yorulmamacasına adım adım, semt semt gezerek İstanbul'un fetih ruhunu yakalamaya çalışır. Bu kitap, yer yer İstanbul odaklı bölümleriyle de Reşat Ekrem Koçu ve Semâvi Eyice'nin "İstanbul" çalışmalarının estetik boyutta mütemmimi hükmündedir.

Şehir ve Kimlik bölümünde İstanbul'un kadim kimliği ele alındıktan sonra -*Mehmet Güneş'in kendi betimlemeleriyle*- kuruluştan yükselişe açılan kapı olan dibâce şehir Bursa, bozkırda yeşeren medeniyet şehri Konya, beyaz örtülere bürünen bir direniş şehri Erzurum, uygarlıklar beşiği Ankara, kahramanlar ve sanatkârlar şehri Kahramanmaraş, anne şehir/kaybolan şehir Üsküp, imparatorluk bakiyesi şehirler Sofya, Filibe, Zağra, Burgaz, Karnabad, kadim Endülüs medeniyetinin şehirleri Kurtuba, Gırnata, Madrid, Sevilla gibi şehirler; yazarların eserlerine yansıyan otobiyografik okumalarıyla ele alınır. Ayrıca hem kendi kimlikleri üzerinde etkileriyle hem de mensup oldukları kültür ve medeniyeti şekillendirmeleri paralelinde de yorumlanırlar. Medeniyet, kültür, sanat ve eğlence hayatının başkenti Paris ile modern ve müreffeh şehir Londra ise yazarların kendi kültür ve medeniyetlerini bu şehirlerle mukayese etmede mihenk taşlarıdır.

Nicelik bakımından kitapta belli bir yekûn teşkil etmiş gibi görünen bu şehirler, aslında nitelik bağlamında -*her ne kadar zahirde kopmuş görünse de*- Osmanlı coğrafyasının kuşatıcılığını ve İslam medeniyetinin etkisini göstermesi bakımından gayet anlamlıdır. Mehmet Güneş, bu çalışmasıyla iki yazarın da Doğu ve Batı medeniyetlerine ait her bir şehir üzerinde sanatkârane betimleme ve tahlillerle şehirlere âdeta yeniden bir ruh ve canlılık kazandırdıklarını anlatarak okurun, kendi medeniyetine ait gönül coğrafyasının genişliğini hatırlamasına ve kimliksel kodlarına geri dönmeye vesile olur.

Şehir ve Tabii Güzellik bölümünde yazarlar, buldukları şehirleri peyzaj çalışmalarına ait gözlemlerin yanı sıra estet gözle seyrederek şairane bir bakışla ele alırlar. "Huzur" romanında Mümtaz ve Nuran'ın İstanbul'un tabii güzelliklerine yönelik telakkilerine bu bölümde genişçe yer verilir. **Şehir ve Güzeli Sanatlar** bölümünde Yahya Kemal, şehrin kitabelerine odaklanırken Tanpınar ise İstanbul'un doğal güzelliğinin başlı başına bütüncül bir sanat eseri olduğunu vurgular. **Şehir ve**

Görsel Sanatlar bölümünde ise Tanpınar'ın Paris şehrine yönelik görsel sanatlar odaklı yorumları dikkat çeker. **Şehir, Mimari ve Peyzaj** bölümünde ise mimari ve peyzaj odaklı çalışmaların kültürel birikime göre şekillendiğini ve zamanla bir medeniyet teşekkül ettirdiğini yazarlar; Bursa-İstanbul-Ankara-Erzurum-Konya ekseninde ele alırlar. Daha sonra Üsküp, Filibe, Sofya şehirlerinin Yahya Kemal'in çocukluk ve gençlik gözlemlerinin de etkisiyle ele alınır. Mimarinin, Türk kimliği ile yoğrulduğu tespit edilir. Kurtuba, Gırnata, Tuleytula, Madrid, Barselona'nın Yahya Kemal'in gözlemleriyle İslam medeniyeti mimarisıyla şekillendiği vurgulanır. Kerkük, Şam, Halep, Musul'un mimarisi; Tanpınar'ın çocukluk hatıralarıyla betimlenir. Paris, Brüksel, Bruges, Gand, Roma, Floransa ve Vatikan şehirleri ise yazarlar tarafından derinlikli mukayeseye ele alınır.

Şehir ve Müsiki bölümünde Dede Efendi, Itri vs. gibi klasik Türk müsiki üstatlarının her iki yazarın eserlerindeki kurgunun arka fonunu teşkil ettiğine değinilir. Bu bölümde, Yahya Kemal'in "*Kar Musikileri*" şiiri ile Tanpınar'ın "*Mahur Beste*" ve "*Huzur*" romanındaki bölümler dikkat çeker. **Şehir ve Kurumsal Yapılar** bölümünde şehrin maddi silüetini oluşturan kütüphaneler, hanlar, hamamlar, müzeler, elçilikler vs. gibi yapıların tarihi süreçte etkisine ve değişimlerine değinilirken diğer bölüm olan **Şehrin Manevi Silüetini Oluşturan İnanç Unsurları ya da Mabetler**de bu yapıların şehrin kimliğini oluşturmada etkisi dillendirilerek Üsküp-İstanbul-Bursa merkezinde her iki yazarın eserlerine bu bağlamda gönderme yapılır. **Şehir ve Manevi Önderler** bölümünde ise sayılan manevi önderlerin şehre manevi atmosfer kattıkları belirtilerek şehir insanının hayata bakışlarına tesir ettiklerine değinilir. Bu durumu, okur her iki yazarın deneme ve hatıratlarından öğrenir. **Şehir ve Eğlence** bölümü, her iki yazarın hayat hikâyeleri bağlamında ele alınır. Yahya Kemal, Rumeli şehir eğlencelerini hasretle yâd ederken Tanpınar; resmi görevleri dolayısıyla bulunduğu şehirlerdeki eğlenceleri, sanatkâr duyarlılığıyla gözlemler. Her iki yazarın da eğlencelerine hayran oldukları şehir, İstanbul'dur.

Şehir ve Kadın bölümünde Yahya Kemal'in gazelleri ön plandadır. **Şehir ve İnsan** bölümünde ise Tanpınar, şehrin semtlerine tarihi şahsiyetlerin adlarının yansıdıklarını belirterek Bursa ve İstanbul'un semt isimlerinden örnekler verir. Kimileri şehri/semti maddi bakımdan yapılandırırken kimileri de manevi anlamda biçimlendirir. Yahya Kemal'in ise coğrafya temelli millet olma yaklaşımına değinilir. Böylece şehir-insan bağlamı ele alınan şehirler ekseninde eserlerden örneklerle konu, derinlemesine anlatılır. **Şehir ve Değişim** bölümünde şehirlerin kaderinin ait oldukları devletin kaderine paralel olarak biçimlendiğine dikkat çekilerek Tanpınar'ın "*Huzur*" ve "*Sahnenin Dışındakiler*" romanı ve Yahya Kemal'in "*Eğil Dağlar*" denemesi baz alınarak işgal İstanbul'unun panoraması gözler önüne serilerek milli kimliğin değişimi gösterilir. Erzurum ve Maraş da Tanpınar'ın denemeleriyle milli mücadeledeki konumuyla dikkat çeker. Doğal afetler karşısında şehirlerin değişimini de unutmamak gerek. Ama modernleşme ve teknolojik gelişmeler karşısında şehrin mimarisi ve silüetinin anlatıldığı kısım daha dikkat çekicidir. Çünkü modernleşmenin handikabı, şehirlere de yansır. Yahya Kemal "*İstanbul'un İmarı*", Tanpınar da "*Türk İstanbul*"u denemeleriyle şehrin estetiği göz ardı edilerek yapılan bütün çalışmaların tahrip ediciliğine değinirler. Modernleşme; değer ve gelenek yitimiyle de kendini gösterir ve şehirlerdeki mahalle kültürünün dejenere olması, bunun en büyük delilidir.

Her iki yazara göre, şehirler imtidâdın mekânı olup sanatla idealize edilebilecek bir idrakte algılanmalıdır. Bu algı ise çoğunlukla Yahya Kemal'in şiirlerinde, Tanpınar'ın ise nesirlerinde göze çarpar. Belki de Yahya Kemal, İstanbul'un idrakine Paris'te eriştiği için eserlerinde İstanbul'dan sonra Paris şehri yoğunluktadır. Mehmet Güneş, bu kitabıyla Yahya Kemal ve Tanpınar tarafından şehir odaklı estetik duyuşla ortaya konan perspektifin tahlilini gözler önüne serer. 1329 dipnot ve 400'e yakın kaynakçasıyla derinlikli ve geniş bir çalışma sunan Mehmet Güneş, değerli hocası merhum M. Orhan Okay hocaya yaptığı ithafla bir talebinin hocasına nasıl vefa göstermesi gerektiğinin de örneğini verir. Çünkü bu kitabın teşekkülünde değerli M. Orhan Okay hocanın desteği, teşviki ve icazeti vardır.

Mehmet Güneş; bu kitabı, zamana yenik düşmesi muhtemel olan şehirleri, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar perspektifiyle yeniden hatırlatarak okur muhayyilesinde daima canlı kalmasına yardımcı olmaktadır.

